

De zuilen van het jeugdhuis

Jan-Frederik Abbeloos

Inleiding

Voor de duizenden jongeren die wekelijks een pint drinken in hún jeugdhuis kan het lijken alsof jeugdhuizen al eeuwig bestaan. Ze zijn echter een recent, naoorlogs fenomeen dat kadert in wat we nu de *Golden Sixties* noemen (1958-1973). Hun opkomst lag in het verlengde van een zich ontwikkelende consumptiementaliteit waarin vrijheid, individualisme en vooruitgang sleutelwoorden waren. De feitelijke jeugdhuiswerking verzuilde echter snel. Die verzuiling was dan weer de veruitwendiging van een oudere samenlevingsvorm waarin de nadruk lag op het collectief en de autoriteit. De verzuiling van het jeugdhuiswezen lijkt zodoende een anomalie, een samenkomen van twee vertogen die tegengesteld genoemd kunnen worden. In dit artikel wordt gekeken naar de implicaties die dit had voor de zuilen. ⁽¹⁾ Waarom kregen zij aandacht voor de jeugdhuiswerking? Hoe legitimeerden zij de overkoepeling die erop volgde? Het zal daarbij van belang zijn om de zuilen te plaatsen tegen de achtergrond van de naoorlogse welvaartstaat. We zullen zien dat de aanvaarding van de welvaartstaat de positie van de zuilen in eerste instantie versterkte, doordat het sociaal-culturele beleid aan hen uitbesteed werd en betaald werd door de overheid. Vanaf het einde van de jaren zestig raakten de zuilen echter gekneld tussen de overheid en een welzijnssector die, ten gevolge van een tendens tot professionalisering, sterk verzelfstandigde. De meerwaarde van een verzuilde jeugd(huis)werking kwam daardoor onder druk te staan.

Aangezien de verzuiling het centrale element is dat hierna bekeken wordt, is het van belang om eerst even stil te staan bij de term zelf. De *verzuiling* is geen maatschappelijke essentie met een vast afgelijnd aantal kenmerken die als definitiebasis kunnen dienen. Wanneer we de definitieslag omtrent de term bekijken in Nederland en België, dan wordt het problematische karakter ervan snel duidelijk. Niet zelden werd het verzuilingsbegrip ingevuld vanuit een bepaalde positieve of negatieve appreciatie van het verzuilingsproces. Dit heeft bepaalde wetenschappers er toe gebracht om de term sterk te bekritisieren en uit te zuiveren. Dirk Vermeulen gaat het verst wanneer hij de verzuiling als ontologisch begrip laat vallen en vervangt door het neutraler geachte *politiek-corporatief netwerk*. ⁽²⁾ Hoewel Vermeulen een punt heeft in zijn kritiek, zet hij hier misschien toch een stap te ver. Het probleem schuilt in zijn veronderstelling dat elke zuil, inclusief de katholieke, vanaf 1950 gekoppeld was aan een politieke partij. We

(1) Dit artikel kan als een samenvattinggelezen worden van mijn licentiaatsverhandeling [J.F. ABBELOOS, *Een huis voor de zuil of van de jeugd?* Gent, RUG (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), 2003, 338 p. (Faculteit Letteren en Wijsbegeerte)].

(2) D. VERMEULEN, *De sociaal-culturele sector. Een studie van de verzuiling, de professionalisering en het overheidsbeleid*. Leuven, Helicon, 1985, pp. 43-49.

plaatsen hiertegen even de visie van Vandenhove. (3) Uniek voor de katholieke zuil volgens hem was juist dat deze zuil gegroepeerd bleef rond een godsdienst en zijn kerk. De katholieke familie was immers ondenkbaar zonder de talloze parochies en alles wat ermee samenhang aan parochiale infrastructuur en verenigingen. Zonder hier uitspraken te willen doen met betrekking tot alle maatschappelijke werkterreinen waarop de katholieke zuil actief was, lijkt de visie van Vandenhove het dichtst aan te sluiten bij de realiteit binnen het naoorlogse jeugdhuiswerk. Zowel Willy Faché als Willy Seeuws beklemtonen dat de CVP noch op pedagogisch, noch op infrastructureel gebied een belangrijke instantie was. (4) Initiatieven kwamen vooral tot stand vanuit de jeugdbewegingen, meestal met hulp van de lokale (onder)pastoor(s). De parochie leverde in veel gevallen de nodige lokalen. De jeugdbewegingen hadden hun proosten en niet zelden hielden deze een oogje in het zeil bij de jeugdhuiswerking. Faché wijst erop dat de visie op het jeugdhuiswerk met name binnen de Katholieke Jeugdraad tot stand kwam, meer bepaald dankzij de inzet van de *kerkelijke mensen* binnen de Katholieke Jeugdraad. Natuurlijk waren er persoonlijke banden tussen de partij en de Jeugdraad. Iemand als Jean-Luc Dehaene die én in de Katholieke Jeugdraad én in de CVP zat, is hiervan een voorbeeld. De Jeugdraad was en bleef echter het primaire niveau waarbinnen een visie op jeugdwerking tot stand kwam. De koppeling tussen partij en zuil (of corporatief netwerk) was dus niet absoluut, of in elk geval minder sterk dan bij de liberale of socialistische familie. In de drie gevallen had de partij wel een belangrijke vertegenwoordigende functie op politiek vlak. Op pedagogisch of infrastructureel vlak lagen de zaken echter anders. Ik wens dit onderscheid te benadrukken door te blijven spreken van zuilen. Ten eerste komt de belangrijke rol die de Kerk en de parochies speelden daardoor beter in de kijker. Daarenboven laat het voor dit maatschappelijke veld de noodzakelijke ruimte om de band tussen zuil en partij vanuit een breder perspectief te bekijken.

Corpus

Golden Sixties: iedereen consument!

Wie de afgelopen maanden televisie keek, werd meer dan eens herinnerd aan het vijftigjarig bestaan van de beeldbuis. De televisie is vandaag zo alomtegenwoordig in ieders leven dat de uitvinding ervan een cesuur lijkt te worden binnen de recente geschiedenis. De prehistorie eindigt niet langer met de uitvinding van het schrift, maar op 31 oktober 1953, wanneer het toenmalige NIR [Nationaal Instituut voor Radio-Omroep] de eerste live-uitzending verzorgde. Nogal wat zaken die destijds - in wat we nu gemakshalve de jaren vijftig noemen - nieuw op de markt kwamen lijken nu vanzelfsprekend. Wie kan zich nog een wereld voorstellen zonder plastic spullen of een huis zonder

(3) L. VANDENHOVE, *Ideologie en verzuiling in België. Reflector*, 1986, 3, p. 27.

(4) Willy Faché werd als licentiaat pedagogie aangetrokken door de Vlaamse Federatie van Jeugdhuisen in 1967 en begeleidde als dusdanig mee de verzelfstandiging van de VFJ en de vernieuwing van de subsidiecriteria uit 1973. Willy Seeuws was de sterke man binnen de Socialistische Federatie van Jeugdhuisen tijdens de jaren zestig. J.F. ABBELOOS, *op.cit.*, pp. 321-335.

elektrische wasmachine of koelkast? De gelijktijdige opkomst van deze consumptieartikelen was natuurlijk niet toevallig. De Belgische situatie hieromtrent kan het best verklaard worden door even te kijken naar de macrostructurele ontwikkelingen van de twintigste eeuw. Met name de militaire, politieke en economische opkomst van de Verenigde Staten, tijdens en na de wereldoorlogen, is belangrijk. Door Marshallsteun te aanvaarden voor de restauratie van het land trad België meteen toe tot het Amerikaanse kamp, waardoor de grenzen opengegooid werden voor Amerikaanse producten en België definitief een liberaal-kapitalistische structuur kreeg. Meteen werd ook het Fordisme binnen de economie geïntroduceerd. Productie en consumptie dienden daarbij op mekaar te worden afgestemd. De basis hiervoor werd voor België in 1944 gelegd door de ondertekening van het *Sociaal Pact*.⁽⁵⁾ Alle maatschappelijke groepen werden aangesproken om als consumenten op te treden. Huisvrouwen, kinderen en jongeren waren misschien geen producenten, maar vormden wel een hele horde potentiële kopers op wier verlangens men diende in te spelen. Het budgettaire overschot dat langzaam vrijkwam kon immers uitgegeven worden aan andere doeleinden dan levensmiddelen of behuizing. Zelfs de niet-werkende jongelui werden kapitaalkrachtig door het zakgeld dat ze kregen. Jongeren werden zodoende een belangrijke factor binnen de groeiende consumptiemarkt. Via de massale verspreiding van mode, muziek en film ontstond een ten dele gehomogeniseerde jeugdcultuur.⁽⁶⁾ Laat ons even terugkeren naar de televisie: het “venster op de wereld” werd een belangrijk kanaal waarlangs jongeren kennismaakten met dezelfde producten, verpakt in gelijksoortige boodschappen van individuele vrijheid.

Het probleem van de niet-georganiseerde jeugd

Dit consumptie-ideaal werd snel opgenomen door de jongere generaties. De eerste manifestaties van de opkomende teenager-cultuur werden echter met de nodige scepsis bekeken door ouders en gezaghebbers. Het rebelse individualisme van James Dean en Marlon Brando maakte later plaats voor het idealistische voluntarisme van de hippiebeweging, maar de scepsis bleef. Hoewel de meerderheid van de jeugd conformistisch bleef, leefde in nogal wat geesten de idee van een algehele maatschappelijke verloedering.⁽⁷⁾ Dichter bij huis had men bijvoorbeeld bedenkingen bij het gedrag van de zogenaamde nozem- of asfaltjeugd.⁽⁸⁾ De tegenvallende ledenaantallen bij de jeugdbewegingen werkten ook alarmerend. Nadat de jeugdbewegingen tijdens de oorlog sterk waren gegroeid, onder meer omdat zij praktisch de enige vorm van ontspanning waren, kreeg men na de oorlog oog voor de *niet-georganiseerde jeugd*. Het geloof in de jeugdbeweging als exclusieve vorm van vrijetijdsbesteding verdween met het besef dat de commerciële sector gericht was op de massa en

(5) P. VAN DEN EECKHOUT, I. VERBRUGGEN, *De mutualiteiter* in: P. VAN DEN EECKHOUT, C. VANTHEMSCHÉ (red.), *Bronnen voor de studie van het hedendaags België, 19de-20ste eeuw*. Brusse. VUBPRESS, 1999, p. 893. F. WITTE, J. CRAEYBECKX en A. MEYNEN, *Politieke geschiedenis van België: van 1830 tot heden*. Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 1997, pp. 241-245.

(6) Het is van belang te onderstrepen dat een dergelijke global-identiteitscreatie van de jeugdcultuur nieuw was. De ervaring van het jong-zijn als een langdurige levensfase met haar eigen rechten ruimtes en culturele uitingsvormen bestaat slechts enkele decennia. Het leven als jongere was toever in de twintigste eeuw sekspecifiek en milieugebonden, met weinig of geen overeenkomstige belevingsvormen tussen de verschillende categorieën. Zo kende de arbeidersjeugd een veel kortere jeugdfase dan de jongeren uit burgerlijke milieus die langer vrijgesteld werden van de (directe) materiële productie. M. DU BOIS - REYMOND, *Vrijetijd en massajeugd*. in: T. BECKERS, H. MOMMAAS, *Vrijetijd tussen vorming en vermaak. Een inleiding tot de studie van de vrijetijd*. Leiden/Antwerpen, Stenfert Kroese, 1990, p. 9.

(7) De maatschappelijke houding van jongeren achterhalen blijft natuurlijk een heikele opdracht. Voor een indicatie ter zake verwijs ik naar de licentiaatsverhandeling van Leyman. De enquêtes die Leyman bespreekt kunnen, zoals hij zelf aangeeft, bedisputeerd worden op methodologisch vlak als gevolg van een bepaalde vooringenomenheid bij de onderzoekers. D. LEYMAN, *Studie van het waardenpatroon en de leefwereld van jongeren in België op basis van enquêtes*. Gent, RUG (onuitgegeven licentiaatverhandeling), 1987, pp. 119-122. (Faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen).

(8) G. TILLEKENS, *Nuchterheid en Nozems: de opkomst van de jeugd-cultuur in de jaren vijftig*. Muidenberg, Coutinho, 1990, 280 p.

niet alleen op de burgerlijke elite. Men zocht dan ook naar andere, meer laagdrempelige vormen van jeugdwerk. Reeds in 1954 had men vanuit de Sociale Hogescholen daarbij aandacht voor de jeugdhuiswerking. Met name de *Sociale Hogeschool voor Christene Arbeiders te Heverlee* speelde daarin een voortrekkersrol met de studie die er in 1954 gemaakt werd over de Antwerpse straatjongensclub *De Grije Kat*.⁽⁹⁾ Heel snel werd de jeugdhuiswerking dus pedagogisch onderbouwd als een laagdrempelige aanvulling op de bestaande jeugdwerking met het doel zoveel mogelijk jongeren aan te spreken. Ondertussen werden tussen 1950 en 1955 de eerste *clubhuizen* of *instuifactiviteiten* georganiseerd. De voornaamste initiatieven in Vlaanderen kwamen uit de YWCA en de patronaten. Belangrijke impulsen voor het jeugdhuiswerk kwamen ook uit de hoek van de *Chiro* en de *Dienst Jongeregemeenschappen* (JGM). Tenslotte voelden ook de scoutsbeweging en enkele jongvolwassenen aan dat het gezin en de traditionele jeugdbewegingen steeds minder invloed uitoefenden op de oudere jeugd.

Niet iedereen was onmiddellijk opgezet met het idee van een jeugdhuiswerking. Een deel van de naoorlogse intelligentsia droeg de jeugdbeweging lange tijd hoog in het vaandel en zag het als de enige vorm van gezonde ontspanning.⁽¹⁰⁾ Vooral binnen de katholieke zuil bleef men de meerwaarde van de jeugdbewegingsformule onderstrepen. Uit een partijraad van de CVP in 1963 vernemen we "*In zoverre zij berust op een vrije inzet van persoon en het vrijwillig aanvaarden van een verantwoordelijkheid, biedt de jeugdbeweging een onvervangbare gelegenheid om aan haar leden burgerzin bij te brengen.*"⁽¹¹⁾ Datzelfde jaar beklemtoonde Van Roey in het proostenblad van de KAJ-VKAJ dat het *onze diepste overtuiging* bleef dat het jeugdhuis de jeugdbeweging niet kon of mocht vervangen.⁽¹²⁾ De reden voor de stagnerende ledenaantallen binnen de jeugdbewegingen zocht men liever bij de jongeren zelf. Het luidde dat een afwijkende groep van niet-georganiseerde jongeren het ideaal van de jeugdbeweging niet aankon. Deze groep werd tot sociale klasse gebombardeerd. De *niet-georganiseerde jeugd* was verwaarloosd, losgelaten, verwilderd en - niet onbelangrijk - zocht haar amusement binnen de ontspanningsindustrie.⁽¹³⁾ Het is de vraag in hoeverre deze pedagogische reconstructie moet worden geïnterpreteerd als een adequate weergave van de leefsituatie van de naoorlogse jeugd, dan wel als een weerspiegeling van bepaalde angsten onder opvoeders en pedagogen. Dat laatste is waarschijnlijk het geval.⁽¹⁴⁾

De promotie van de jeugdhuiswerking door de overheid

Het misprijzen voor de jeugdhuiswerking zou echter verdwijnen doordat men op overheidsniveau wel gunstig stond ten opzichte van de werkvorm. De ontwikkeling van de verzorgingsstaat impliceerde

(9) F. STEVENS, G. STEVENS, *De Antwerpse straatjongensclub "De grijze kat"*. Heverlee, Centrale Hogeschool voor Christene Arbeiders, 1954, 124 p. (proefschrift maatschappelijk assistent).

(10) W. FACHE, De evolverende positie van de jeugdbeweging. in: L. BRAL (red.), *Jeugdbeweging vandaag*. Deurne, Kluwer, 1987, p. 88.

(11) CVP, *Jeugdbeleid: Partijraad van 16 maart 1963*. s.l., s.n., 1963, p. 10.

(12) M. VAN ROEY, Jeugdtehuizen. in: W. FACHE, *Bronnenboek. Ontwikkelingen en stromingen in het jeugdhuiswerk*. Antwerpen, VFJ, 1982, p. 48.

(13) W. FACHE, *art.cit.*, pp. 88-89.

(14) M. DU BOIS-REYMOND, *art.cit.*, p. 100.

immers dat ook de bewindvoerders aandacht kregen voor de jeugdproblematiek. De slechte ervaringen uit het interbellum en tijdens de Tweede Wereldoorlog, waarbij de jongeren als groep ingezet werden binnen de politieke strijd, leken dit te rechtvaardigen. De jeugd werd immers beschouwd als de toekomst van de natie en dit kostbare kapitaal diende met zorg omringd te worden. De overheid zou zelf op de proppen komen met een jeugdpolitiek en daarin vooral aandacht hebben voor de situatie van de jongeren tijdens de vrije tijd (het jeugdbeleid). Daarbij was 1960 een sleuteljaar voor de zich ontwikkelende jeugdhuissector. Twee initiatieven op overheidsniveau zorgden ervoor dat de jeugdhuiswerking erkend werd als een meerwaardige jeugdwerkform. Ten eerste werd de zogenaamde danswet goedgekeurd. ⁽¹⁵⁾ De *wet op de toegang tot dans- en speelhuizen* verbood aan elke minderjarige, jonger dan achttien, de aanwezigheid in danszalen en drankgelegenheden waar er gedanst werd indien hij of zij niet vergezeld was van vader, moeder of voogd. De bals die niet *uit handelsgeest* plaatshadden, vielen niet onder deze wet, waardoor de jeugdhuisen de iure een monopolie verkregen in het organiseren van fuien, dansavonden en instuiven. Een tweede belangrijke stap die op overheidsniveau werd genomen in 1960 was de uitwerking van een erkennings- en subsidieregeling, waardoor de jeugdhuisinitiatieven intern, maar vooral naar de publieke opinie toe, bevestigd werden. ⁽¹⁶⁾ Die subsidies werden binnen de *Nationale Jeugdraad* (NJR) goedgekeurd. In dit orgaan zetelden vertegenwoordigers van alle zuilgebonden jeugdbewegingen. ⁽¹⁷⁾ Geheel volgens het subsidiariteitsprincipe besteedde de overheid de eigenlijke invulling van haar jeugdbeleid immers uit aan de zuilen. Alle jeugdhuiswesties bijvoorbeeld werden door de NJR doorgeschoven naar de in 1957 opgerichte *Nationale Commissie Jeugdhuisen*. De vermeende spanning die sommigen dan ook noteren tussen het staatsinitiatief en het privé-initiatief verslapt duidelijk wanneer de overheid haar initiatief beperkt tot het organiseren van een overlegkader en het verlenen van subsidies, waarvan de verdeelsleutel nog eens onderling bepaald werd door de zuilen. Deze criteria zouden nooit een krachtig beleidsinstrument worden. Het ontbrak immers aan agogische sturing. Dit werd gezien als een zaak voor de zuilen zodat de criteria vooral focusten op de infrastructurele omgeving waarin de jeugdhuiswerking plaatsvond. Dit bevoordeelde natuurlijk de gevestigde en grote (meestal katholieke) jeugdhuisen boven de kleintjes. Beginnende initiatieven werden ook in hun groei geremd door het post-factum karakter van de betoelaging. In een eerste fase moest het jeugdhuis zelf fondsen ter beschikking hebben, die nadien werden teruggestort. De subsidie was dus prestatie- en niet behoeftegericht. In die behoefte werd ook niet door de overheid voorzien, omdat het daartoe ontbrak aan logistieke omkadering en een adequate financiële regeling. ⁽¹⁸⁾

(15) Wet op de Zedelijke Bescherming van de jeugd van 15 juli 1960. *Belgisch Staatsblad*. 20/7/1960, pp. 5508-5510.

(16) W. BAETEN, *Geschiedenis van het jeugdwerk sedert 1945 tot heden*. *Gids sociaal-cultureel werk*, 1983, 5, p. 17.

(17) Tot de oprichting van de Nederlandstalige Jeugdraad in 1970 was de Raad uitsluitend samengesteld uit vertegenwoordigers van jeugdbewegingen. De jeugdhuisgedachte werd toch verkondigd binnen de NJR doordat de belangrijkste jeugdhuisvertegenwoordigers ook aan een jeugdbeweging waren gekoppeld (Chiro, Syndicale Jeugd, Scouts, YWCA, ...)

(18) R. LAMBERT, *Inductieve doelstellingsanalyse van het subsidiebeleid van de rijksoverheid ter attentie van jeugdhuiswerk*. Gent, RUG (onuitgegeven licentiaatverhandeling), 1981, p. 103. (Departement Sociale en Vrijtijdsagogiek).

Verzuiling van de jeughuissector

Terwijl de eerste, niet verzuilde, initiatieven duidelijk op een bestaande vraag van de jongeren inspeelden, beantwoordde de verzuiling vooral aan de reële basisvraag van de zuilen zelf: hoe sterk staan wij elk afzonderlijk binnen dit maatschappelijke veld? De verschillende vertegenwoordigers uit de NJR namen hun ervaringen mee naar de eigen zuil en kaartten daar de oprichting van een eigen federatie aan. Het prestige dat de jeughuissector op nationaal vlak had verworven, zorgde ervoor dat men vanuit de zuilgebonden organisaties meer oog begon te krijgen voor deze jeugdwerkvorm. Daardoor brak de opvatting door dat elke jeugdwerkvorm een eigen sociaal-pedagogische waarde had en dat geen enkele vorm meerderwaardig was. ⁽¹⁹⁾ De katholieken begonnen als eerste de prille initiatieven te vertegenwoordigen en te bestuderen binnen de *Katholieke Jeugdraad* (KJR). De andere zuilen zouden, gebeten door het idee en als reactie op de katholieke initiatieven ter zake, volgen. De oprichting van de katholieke *Commissie Jeugthuizen* en de *Socialistische Federatie van Jeugthuizen* (SFJH) gebeurde uiteindelijk quasi gelijktijdig in 1962. De liberalen verschenen pas vier jaar later op het toneel en kenden pas vanaf 1968 een duidelijke werking. Datzelfde jaar ontbond de *Liberale Federatie van Jeugthuizen* (LFJH) zich om volledig op te gaan in de intussen opgerichte en zuiloverkoepelende *Vlaamse Federatie van Jeugthuizen* (VFJ). Omdat de socialisten hun federatie echter behielden, zagen de liberalen zich genoodzaakt om in 1971 opnieuw van start te gaan met een eigen federatie. Ook nu ging de werking weer moeizaam en het was, naar eigen zeggen, wachten tot de komst van Edward Beysen als pedagogisch raadgever eind 1971 vooraleer de jeugthuiskoepeel een solide werking kende. ⁽²⁰⁾

Alle drie schoven ze het functionele argument naar voren dat ze in eerste instantie voor een coördinerende overkoepeling zorgden. De organisaties kenden ook steeds een vertegenwoordigende functie. Zij spraken immers in naam van hun leden binnen de nationale raden en commissies. De KJR vertegenwoordigde de katholieke jeugdorganisaties daarenboven ook bij de kerkelijke instanties. De socialisten en liberalen lieten zich bij het organiseren ook leiden door wat ik de *subjectieve verzuilingslogica* noem. ⁽²¹⁾ De kern van deze logica bestond eruit dat er een sterke band verondersteld werd tussen maatschappelijke en politieke macht. Het ene niveau diende het andere te bevestigen. Men kon niet toelaten dat men zijn politieke sterkte niet vertaalde in maatschappelijke actie, aangezien het gebrek hieraan net als een verlies van die politieke sterkte gelezen zou kunnen worden. Hoewel de liberale ideologie ervoor zorgde dat de overkoepelende initiatieven in alle takken van het jeugdwerk veel minder waren uitgewerkt, gingen ook zij uiteindelijk mee in deze logica, zij het wat later. Socialisten

(19) W. FACHE, *art.cit.*, p. 90.

(20) Liberaal Archief, LFJH, 1698, Brochure: LFJH. *Even kennismaken met de Liberale Federatie voor Jeugthuizen*, 1976.

(21) Gerrit Kreveld somt de redenen voor de oprichting van de SFJH mooi op in volgend citaat uit 1962: "Twee jaar terug werd bij de N.R.J. een commissie "Jeugthuizen" opgericht. Vorig jaar werd een subsidie van 1 miljoen ter beschikking gesteld en verdeeld op basis van bepaalde criteria. Van katholieke zijde is er weer een belangrijke voorsprong met daarnaast een ruim aantal neutrale en private initiatieven. We moeten door onderling contact beletten op politiek gebied in de minderheid te zijn." AMSAB, SFJH, 1.2., SFJH: commissieverslag, 29.04.1962.

en liberalen holden de katholieken achterna, omdat men hen geen monopoliepositie gunde en vreesde dat de maatschappij volledig ingekapseld zou geraken in een katholiek netwerk. Deze redenering stond haaks op de *objectieve verzuilingslogica*. De sterke band die verondersteld werd tussen maatschappelijke en politieke macht bestond, maar dan wel in die zin dat de maatschappelijke machtsverdeling altijd een afspiegeling zou blijven van de politieke machtsverdeling. Enerzijds zouden de socialisten en de liberalen kleiner blijven dan de katholieken, omdat het hen aan politieke macht ontbrak om subsidiërings- en erkenningscriteria in hun voordeel te ontwikkelen. Anderzijds konden de socialisten of liberalen de politieke macht die ze bezaten toch nog gebruiken om waar mogelijk de criteria enigszins aan te passen. De katholieken moesten hier wel mee rekening houden, wilden ze hun voordelige criteria gestemd zien in de nationale raad.

Conflicten tussen de zuilen

De conflicten die met betrekking tot de jeugdhuisproblematiek tussen de zuilen ontstonden, waren zuivere machtsdiscussies. Door de combinatie van maatschappelijke en politieke macht, stonden de katholieken steeds sterker in de nationale raden en commissies. Dit zorgde voor heel wat gehakketak binnen de raden, wat de werking ervan niet zelden stillegde. De basisfunctie van de commissie (het uitdokteren van de subsidiecriteria) zorgde ervoor dat men er steeds met getrokken zwaarden debatteerde, uit schrik om de andere fracties te laten scoren. Want men geloofde dat de verzuilingslogica werkte volgens het *zero-sum* principe: wat de ene wint zal de ander wel verliezen. Er leek beterschap op komst met de oprichting van de *Vlaamse Federatie van Jeugdhuisen* (VFJ) in 1965. Ontstaan op vraag van de jeugdhuisen zelf na de eerste stage voor jeugdhuisverantwoordelijken te Wemmel in 1963, zouden de verschillende strekkingen deze keer op voet van gelijkheid in debat kunnen treden om zo het jeugdhuiswerk te coördineren. ⁽²²⁾ In tegenstelling tot de Commissie Jeugdhuisen die steeds dichter stond bij de staat dan bij het veld, was de VFJ dus een creatie van het middenveld zelf. Hier zou men het kunnen hebben over de concrete noden van de jeugdhuisen; de centen werden immers op een ander niveau verdeeld. Tot zover de theorie. Hoewel er geen subsidie-regelingen uit te werken waren binnen de VFJ, vond men er toch genoeg redenen om met elkaar in de clinch te gaan. Al bij al hadden die weinig te maken met wat de VFJ deed. Centraal stonden opnieuw de machtsverhoudingen binnen de VFJ. De ruimte daartoe werd gelaten doordat de werking van de VFJ gedragen werd door zogenaamde contactgroepen. Hoewel de VFJ geen confederatie was (de verschillende federaties als dusdanig waren niet vertegenwoordigd), moest elk jeugdhuis toetreden tot één van de vier contactgroepen om zo binnen het voornaamste beslissingsorgaan, de Raad van Beheer, vertegen-

(22) AMSAB, SFJH, 3.1, Stageverslag, 2-7.07.1963.

woordigd te zijn. In 1968 kwam er een vijfde contactgroep bij. Een jeugdhuis kon zich vanaf dan niet alleen neutraal, katholiek, socialistisch of liberaal noemen, maar ook pluralistisch. De contactgroepen werden gedragen door dezelfde personen die binnen de federaties actief waren. Wie de discussies binnen de Nationale Jeugdraad, de Nationale Commissie Jeugthuizen of de VFJ erop naleest, stoot steeds op dezelfde namen. De machtsdiscussies speelden zich gewoon op verschillende platformen af. Binnen de VFJ spitsten de discussies zich bijvoorbeeld toe op de mandaatverdubbeling van de katholieke contactgroep (die tweemaal zoveel stemmen had als andere groepen) en de creatie van de pluralistische contactgroep. De vrees bestond dat het hier een verkapte katholieke constructie betrof, die de katholieken nog eens extra stemmen zou opleveren.

Ondertussen groeide het belang van de VFJ ten koste van de verschillende zuilgebonden federaties. De VFJ werd al na twee jaar erkend door de overheid. Ze evolueerde ook volgens een eigen rationaliteit. Grofweg kwam het hier op neer dat macht, politiek en verzuiling plaats begonnen te maken voor deskundigheid, pedagogie en service. Natuurlijk is dit beeld overtrokken en de realiteit complexer, maar het vat de tendens die we opmerken toch vrij goed samen. Bepaalde veranderingen binnen de VFJ, zoals de mogelijkheid tot autonome aansluiting in 1975 en de samenstelling van de Raad van Beheer op basis van provinciale vertegenwoordiging in plaats van per contactgroep, waren uitingen van deze evolutie. De socialisten en de liberalen reageerden defensief op deze evolutie. Vanaf 1970 klampten zij zich opnieuw vast aan hun eigen federatie uit schrik om te zeer door de katholieken verdrukt te worden binnen de VFJ. Daardoor marginaliseerden beide groepen zich binnen het veld van het jeugdhuiswerk. Hun eigen federaties konden nooit volwaardige partners van de VFJ worden. In 1970 vertegenwoordigde de VFJ 119 van de 153 erkende jeugthuizen. ⁽²³⁾ De SFJH kende toen 32 aansluitingen. ⁽²⁴⁾ Een jaar later kende de LFJH maar 11 leden. ⁽²⁵⁾ Beiden leken dit ook te beseffen en braken nooit volledig met de VFJ. Binnen de federatie moesten ze dan weer opboksen tegen het katholieke overwicht dat er, hoewel het door liberalen en socialisten opgeblazen werd, zeker aanwezig was. Aangezien de socialisten en de liberalen de zaak altijd in twijfel trokken en de structuur van de VFJ ondermijnden, konden de katholieken zich ook opwerpen als de enige niet-verzuilers die echt geloofden in een pluralistisch initiatief als de VFJ, een initiatief dat zij natuurlijk sterk beheersten. Door hun politieke en maatschappelijke macht leken de katholieken de professionaliseringstendens ook het best te kunnen begeleiden. Ook dit was echter tijdelijk. In een maatschappij waar de service aan het individu op basis van deskundigheid *het* centrale vertoog werd, verdween de opvatting dat één levensbeschouwelijk of ideologisch fundament de garantie voor kwaliteit kon bieden.

(23) H. HOUBEN, *De geschiedenis van Jongerengemeenschappen (JGM): van katholieke jongerenbeweging tot jeugdhuiscoöperatie*. Leuven, KUL (onuitgegeven licentiaatverhandeling), 1999, p. 140

(24) AMSAB, SFJH, 1.1. *Rapport omtrent de werking van de Socialistische Federatie van Jeugthuizen*, 1971.

(25) Liberaal Archief, LFJH, 1698, Brochure: LFJH. *Even kennismaken met de Liberale Federatie voor Jeugthuizen*, 1976.

Ideologie en welvaartsstaat

In tegenstelling tot wat men zou verwachten was het ideologisch, filosofisch of pedagogisch treffen veel minder scherp. De discussies draaiden vooral rond macht en werden dan ook in termen van aantal en politieke sterkte gevoerd. Van een verschillend ideologisch project was bijna geen sprake.

Ten eerste omhelsden de zuilen zeer snel het idee van de welvaartsstaat. Hun positie werd er immers door versterkt. Het subsidiariteitsbeginsel zorgde ervoor dat de overheid zowel de besteding als de verdeling van de subsidies aan de zuilen overliet. Men zou kunnen stellen dat de zuilen als wederdienst de overheid en het status-quo legitimeerden. De promotie van concepten zoals *permanente opvoeding of staatsburgerlijke emancipatie* ging primeren op het uitdenken van een eigen zuilgebonden project. Dit agogisch vertoog kaderde in een breder discours over de evolutie van de maatschappij. Vanuit de vaststelling dat de samenleving in snel tempo veranderde, besloot elke zuil dat het haar plicht was in te grijpen. De appreciatie van deze veranderingen verschilde wel enigszins. De katholieken beschouwden het als een open en onaf proces. De liberalen spraken over een mate van sociale vooruitgang. De socialistische visie valt eerder onder de noemer van het cultuurpessimisme. Voor elk van hen betekende de analyse echter de opstap tot actie. Onaf of niet, positief of niet, de maatschappelijke ontwikkelingen dienden begeleid te worden. Niet om zieltjes te winnen of te indoctrineren, maar om de menswording zelf veilig te stellen. Dankzij de jeugd(huis)werking zouden de jongeren niet ten prooi vallen aan apathie, maar opgroeien tot volwaardige staatsburgers.

Vrij vertaald verstond men daaronder personen die aangepast waren aan die veranderende samenleving. Niet het tempo van de snel veranderende samenleving moest omlaag, maar dat van de mens in het algemeen en de jongeren in het bijzonder moest omhoog. De zuilen wierpen zich stuk voor stuk op als de hoeders van de verzorgingsstaat, die hun bestaan niet alleen aanvaardde, maar ook ruimschoots bekostigde. Hoewel interne documenten ons stuk voor stuk andere redenen toonden waarom men met jeugdhuiswerking was gestart - zoals de wens tot onderlinge coördinatie en externe vertegenwoordiging van de initiatieven - stoten we dus op andere visies in deze meer opiniërende teksten. De potentiële hulpvraag van de jongeren komt er veel meer in aan bod en de agogische (meer)waarde van de jeugdhuiswerking wordt er veel duidelijker in onderstreept. Dit betekent niet dat de zuilvertegenwoordigers zich ergens hypocriet voordeden. Alle zuilen dienden als collectief de organisatorische verzuijing te ondersteunen ten aanzien van de overheid (en de publieke

opinie). Dit kon het best gebeuren op basis van het vertoog van de staatsburgerlijke opvoeding dat steunde op wetenschappelijk onderzoek. Eens de maatschappelijke consensus hieromtrent gerealiseerd was en de overheid deze bestendigde door te subsidiëren, gingen de poppen ook tussen de zuilen aan het dansen. Op dat moment werd de koek verdeeld en staken de discussies over macht, vertegenwoordiging en betoelaging de kop op.

Een tweede verklaring voor de afwezigheid van een ideologisch trefpen kunnen we samenvatten onder de noemer van de *pedagogisering van de vrije tijd*. Analoog aan de verschuiving richting deskundigheid die we binnen de VFJ vaststelden, werd de agogische onderbouwing van het jeugdhuiswerk ook door de zuilen meer en meer uitbesteed aan professionele pedagogen en wetenschappelijke instellingen zoals het *Leuvense Studiecentrum voor de Jeugd*. Een belangrijke conclusie uit het onderzoek is dan ook de vaststelling dat de zuilen zelf de *professionalisering* van de jeugd(huis)sector ondersteunden. De zuilgebonden kaders zagen de jeugdhuiswerking meer als een pedagogische ruimte met een eigen rationaliteit. De confrontatie met andere jeugdhuisbezoekers kreeg waarde op zich en het functioneren in groep maakte van het jeugdhuis een oefenschool in het democratisch leven. Daarom werd de figuur van de permanent verantwoordelijke binnen het jeugdhuis ook opgewaardeerd tijdens de jaren zestig. Mensen als Lambrechts en Faché behandelden het jeugdhuiswerk, als respectievelijk stafdocent aan het Katholieke Vormingsinstituut voor Maatschappelijk Werk te Gent en licentiaat pedagogie, vanuit een professionele rationaliteit. Andere, meer zuilgebonden figuren, zoals Willy Seeuws binnen het SFJH, John Van Echelpoel binnen de KJR of Edward Beysen bij het LFJH spraken ook meer en meer als *jeugdwerkers*. De verwetenschappelijking van de jeugdproblematiek en de pedagogisering van de vrijetijd zorgde ervoor dat het jeugd(huis)werk gezien werd als een apart milieu, een specifieke opvoedende instantie met een eigen agenda en doelstelling. De meerwaarde van de verzuilde jeugdhuiswerking kwam daardoor wel onder druk te staan. Wat was het nut van een verzuilde samenleving wanneer de zuilen slechts de onderaannemers van de staat werden en zich slechts in beperkte mate van mekaar onderscheidten op basis van een eigen agogisch project?

De aanvaarding van de welvaartstaat en de professionalisering zou dan ook de grondgedachte van de socio-culturele verzuiling ondergraven, namelijk dat er buiten de verschillende zuilen geen kwaliteitsvol jeugd(huis)werk mogelijk was.

Besluit

We kunnen nu dieper ingaan op de veronderstelling uit de inleiding dat de verzuiling van de jeugdhuissector als een anomalie bekeken

kan worden, aangezien beide wortelden in een contradictorische, of op zijn minst verschillende, maatschappijvisie. Het naoorlogse consumptie-ideaal maakte furore op het moment dat de maatschappij en de geesten nog verzuild waren. In hun verhaal had het collectief voorrang en was moraal iets dat opgelegd werd van bovenaf.

De tegengestelde verzuilings- en consumptie-ideologieën kwamen echter met mekaar in aanraking via de welvaartsstaat. Op het nationale niveau was de veroordeling van de consumptiemoraal minder scherp. Het consumeren als dusdanig vormde immers een centrale pijler van de economie. Het vertoog van vrijheid en individualisering dat hiermee gepaard ging werd ook positief beoordeeld: het vormde de essentie van wat men het *vrije westen* was gaan noemen. Aangezien de zuilen zich sterk verankerd hadden in de welvaartsstaat omwille van alle voordelen dat dit hen bood, werd hun veroordeling van de *moderniteit* ook minder scherp. Hoewel men vanuit ethisch standpunt de commerciële vrijetijdsindustrie bekritiseerde wegens haar vervreemdende effecten, ondersteunde men wel het feit dat de jeugd zich moest aanpassen aan de noden van de veranderende maatschappij. Binnen het jeugdhuis kon deze evolutie begeleid worden, zodat de negatieve kanten van dit proces (individualisering, commercialisering en vervreemding) getemperd werden.

Door het idee van de verzorgingsstaat en de professionalisering te omhelzen pasten de zuilen zich succesvol aan de veranderende maatschappij aan. Op korte termijn onderstreepte het hun rol binnen de maatschappij, maar op langere termijn haalden ze zo tot tweemaal toe het paard van Troje binnen. Tot het midden van de jaren zestig kan men stellen dat de zuilen deze ideeën recupereerden en uitspeelden waar het hen paste. Nadien konden ze deze ideeën alleen nog nahollen en ondermijnden beide concepten samen hun voortbestaan. De verzuiling werd minder en minder relevant geacht in een samenleving waarbinnen de staat dezelfde functies zou kunnen opnemen. Daarbij hadden de ministers genoeg steun aan wetenschappers en sociale assistenten. De overheid zag de pluralistische VFJ snel als een bevoorrechte partner binnen het jeugdhuiswerk, ten koste van één duidelijke zuilgebonden voorkeur. Doordat de overheid zich beperkte tot het subsidiëren van alle initiatieven, kon men er moeilijk antipathiek tegenover staan. Het welslagen of falen van de werking kwam volledig bij de zuilen te liggen. De indruk kon bestaan dat de overheid en de pedagogen echt begaan waren met het jeugdhuiswerk, terwijl dit voor de zuilen slechts één tak was waarop hun werking zich richtte. Op het pedagogische vlak hadden zij ook niet zo veel te vertellen. Zij bepleitten veelal hetzelfde en onderstreepten zelf de noodzaak aan meer en beter wetenschappelijke studie. De niveaus waarop de zuilen dan toch in overleg gingen met elkaar, waren er ook

al gekomen dankzij de overheid. De slabakkende werking ervan kwam opnieuw op conto van de zuilen. Voornamelijk de liberalen en de socialisten zochten liever de confrontatie op dan het compromis. Bij een compromis dachten zij toch in het zand te zullen bijten. Na de confrontatie was dit vaak nog steeds het geval. Het zorgde ervoor dat het enige initiatief waarvoor de zuilen zelf de eer hadden kunnen opstrijken, de VFJ, ook gefnuikt werd in haar werking. De zuilen zagen zich door elkaar bedreigd in hun bestaan en zagen zo te weinig dat ze allemaal ondertussen irrelevanter werden binnen het kader waarin ze werkten. Daaruit mag niet de conclusie getrokken worden dat de zuilvertegenwoordigers zich tegen de professionalisering zouden gekant hebben, indien zij de uitkomst ervan voor de eigen maatschappelijke positie hadden gekend. Ten eerste is dit natuurlijk een post factum hypothese en konden zij de afloop van de gebeurtenissen hoogstens inschatten. Ten tweede is het fout om de zaken voor te stellen alsof de verschillende zuilen in een val getrapt waren. De socialisten en liberalen hadden eigen redenen om de professionalisering te bepleiten - het vormen van een betaalde werkingskracht als tegengewicht voor het net van gesubsidieerde (onder)pastors - maar samen met de katholieken was men het snel eens over de pedagogische meerwaarde van die evolutie. Dat die evolutie de vroegere meerwaarde van een verzuilde jeugd(huis)werking onderuithaalde, bleek onvermijdelijk te zijn. Uiteindelijk werd niet het engagement van deze mensen onderuitgehaald, maar werd het kader waarin dit dien-
de te gebeuren omgevormd.